

Edward TRANDA

Występowanie wydrzyków (*Stercorariidae*) w Polsce¹Распространение поморников (*Stercorariidae*) в ПольшеOccurrence of skuas (*Stercorariidae*) in Poland

W ornitofaunie Polski wydrzyki (*Stercorariidae*) są reprezentowane przez wszystkie cztery występujące w Holaraktyce gatunki spośród pięciu znanych z całego świata (ALEXANDER, 1959). W Polsce występowanie ich stwierdzane jest zwykle podczas przelotów jesiennych, chociaż jak wynika z przedstawionych materiałów, zalatują one do nas czasem w lipcu, a nawet czerwcu. Na podstawie liczebności i częstości pojawiania się wydrzyków można wyróżnić w Polsce dwa rejony. Rejon nadmorski, w którym ptaki te, typowo morskie, pojawiają się regularnie, oraz rejon w głębi lądu, gdzie pojawiają się one rzadko.

W niniejszym opracowaniu, opartym o materiały dające się bezbłędnie oznaczyć, przedstawiam wyniki badań nad okazami wydrzyków pochodzącymi z głębi Polski. Okazy dowodowe przechowywane są w zbiorach Instytutu Zoologicznego Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, w Oddziałach w Krakowie, Łodzi i Poznaniu oraz w zbiorach Muzeum Instytutu Zoologicznego Uniwersytetu Wrocławskiego i Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu. Wszystkie okazy zostały przez autora przejrane i sprawdzone ich oznaczenia. W szeregu przypadków były one błędne.

Stercorarius skua skua (BRÜNN.)

Jedyny w Polsce okaz wydrzyka wielkiego znajduje się w zbiorach Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu. Zastrzelony 18 X 1927 w Zatorze, pow. Oświęcim, i oznaczony przez M. GEDROYCIA. Gatunek ten jest jedynym ptakiem o bi-

¹ Pracę niniejszą zreferowano na Zjeździe Anatomów i Zoologów Polskich, odbytym w dniach 21–25 września 1959 r. w Krakowie (TRANDA, 1959).

polarnym zasięgu. Podgatunek nominantny gnieździ się w rejonach subarktycznych, trzy natomiast inne podgatunki w rejonach subantarktycznych. W Polsce obserwowany nadzwyczaj rzadko.

Stercorarius pomarinus (TEMME)

W zbiorach krajowych znajduje się 5 okazów wydrzyka żółtoszyjego z następujących stanowisk:

Płock — okaz pochodzący z byłego Muzeum Branickich, znajduje się obecnie w zbiorach Instytutu Zoologicznego PAN w Warszawie.

Dąbrowa, woj. Białystok — okaz zdobyty 19 VI 1928 przez M. GEDROYCIA.

Wrocław — okaz zdobyty 7 XII 1926 nad rzeką Odrą, oznaczony przez E. DRESCHERA. Obydwa ostatnio wymienione okazy znajdują się w zbiorach Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu.

Śląsk — 2 okazy bez dokładniejszych danych znajdują się w Muzeum Instytutu Zoologicznego Uniwersytetu Wrocławskiego.

Stercorarius parasiticus (L.)

W zbiorach krajowych znajdują się 3 okazy wydrzyka pasożytnego z następujących stanowisk:

Jeziro Górskie koło Nowego Dworu — okaz zdobyty 15 VI 1922 i oznaczony przez A. DEHNELA.

Puławy — okaz zdobyty 22 VII 1938 nad rzeką Wisłą i oznaczony przez W. KUNCEWICZA. Obydwa wymienione okazy znajdują się w zbiorach Instytutu Zoologicznego PAN w Warszawie.

Zaborze, pow. Bielsko, 17 VII 1929. Okaz przechowywany w zbiorach Instytutu Zoologicznego PAN w Krakowie. Zebrał i oznaczył J. SAGAN.

Stercorarius longicaudus longicaudus VIEILL.

W zbiorach krajowych znajduje się 13 okazów wydrzyków długoogonowych z następujących stanowisk:

Jeden okaz ze zbioru TACZANOWSKIEGO, z krótką tylko notatką „Polonia”, znajduje się w zbiorach Instytutu Zoologicznego PAN w Warszawie.

W Puławach zostały zdobyte 2 okazy. Jeden zdobyty we wrześniu 1902 r. i opatrzony etykietą z inicjałami „N. A.” przechowywany jest w zbiorach Instytutu Zoologicznego PAN w Warszawie. Drugi, bez dokładniejszych danych, pochodzi ze zbiorów byłego Instytutu Puławskiego i znajduje się w zbiorach Instytutu Zoologicznego PAN w Poznaniu.

Jeziro Kaliszańskie, pow. Wągrowiec — okaz zebrany i oznaczony przez H. ZAKRZEWSKIEGO, znajduje się również w zbiorach Instytutu Zoologicznego PAN w Poznaniu.

Sarnów, pow. Łódź, 18 VI 1943 — okaz dorosłej samicy w fazie jasnej, niezwykle rzadko zalatującej do Europy Środkowej, oznaczony przez E. KOEPPEŃA (1943). Można przypuszczać, że był to opóźniony, zabłąkany osobnik jeszcze z przelotu wiosennego.

Astachowice, pow. Łęczyca, 20 IX 1957 — okaz młodej samicy, zabitej przez nieznanego myśliwego, oznaczony przez autora. Obydwa wymienione okazy znajdują się w zbiorach Instytutu Zoologicznego PAN w Łodzi.

Nysa, Śląsk, 19 IX 1909. Etykieta taką opatrzone jest jeden okaz ze zbioru KOLLIBAYA. Pozostałe zaś ze zbiorów Instytutu Zoologicznego Uniwersytetu Wrocławskiego opatrzone są jedynie notką „Śląsk”. Z wymienionych okazów jeden tylko oznaczony był prawidłowo, pozostałe oznaczone jako *Stercorarius parasiticus* (L.).

Z powyższego zestawienia wynika, że gatunkiem najliczniej spotykanym w zbiorach krajowych jest wydrzyk długoogonowy (*Stercorarius longicaudus* VIEILL.). W zbiorach Instytutu Zoologicznego PAN w Łodzi i Poznaniu jest on jedynym reprezentowanym gatunkiem, a najwięcej okazów (siedem) znajduje się w Muzeum Instytutu Zoologicznego Uniwersytetu Wrocławskiego. Stosunek ilościowy okazów wydrzyka pasożytnego do okazów wydrzyka długoogonowego w zbiorach krajowych przedstawia się jak 1 : 4. Dane powyższe upoważniają do stwierdzenia, że właśnie wydrzyk długoogonowy, a nie pasożytny, jak dotychczas powszechnie sądzono (SOKOŁOWSKI, 1958 i inni), jest gatunkiem najczęściej zalatującym w głąb Polski.

Wyniki moich badań potwierdzają dawniejsze obserwacje ornitologów niemieckich. SCHÜTZ (1933) i TISCHLER (1941) wykazali bardzo podobne stosunki ilościowe między omawianymi gatunkami wydrzyka dla terenów Pomorza Wschodniego. Stwierdzili oni, że wydrzyk długoogonowy jest znacznie częstszym gatunkiem na tych terenach. Zestawienie liczbowe materiałów podanych przez SCHÜTZA (1933) ze Stacji Ornitologicznej w Rozytach (dawne Rositten) i Muzeum w Królewcu (Kaliningrad) w porównaniu z materiałami z Polski przedstawia tabela:

Zbiory	Gatunek	<i>S. parasiticus</i> (L.)	<i>S. longicaudus</i> VIEILL.
Stacja w Rozytach (SCHÜTZ, 1933)		11	34
Muzeum w Królewcu (SCHÜTZ, 1933)		1	5
Polska		3	13

Najnowsze badania z Niemiec północno-zachodnich (DUCHROW, 1959) wykazują, że również i na tym terenie częstszym gatunkiem jest wydrzyk długoogonowy. Można więc przyjąć, że gatunek ten jest najczęściej pojawiającym się na całym obszarze niżu środkowoeuropejskiego od Bałtyku do Alpów.

Dotychczasowe błędne poglądy o występowaniu wydrzyków pasożytnego i długoogonowego w Polsce wynikały z niedokładnych informacji o pojawianiu

się tych ptaków, podawanych wyłącznie niemal na podstawie obserwacji terenowych. Jak miałem możność przekonać się przy opracowywaniu zbiorów oraz jak wynika z danych innych autorów, najczęściej załatuje do Europy Środkowej ciemna forma młodociana omawianych gatunków, bardzo podobnie ubarwiona. Osobniki takie mają sterówki środkowe jednakowej długości, ostatecznie jeszcze niewykształcone. Sterówki wydrzyka pasożytnego są wówczas nieco zaostrome, zaś wydrzyka długoogonowego zaokrąglone (LÖPPENTHIN, 1932). Jest to cecha bardzo subtelna i w locie niemożliwa do zauważenia, podczas gdy sterówki osobników dorosłych różnią się wyraźnie długością i kształtem. SICH (1933), a za nim NIETHAMMER (1942) podali schematyczne rysunki ogonów wydrzyków, umożliwiające zorientowanie się w występujących u nich podobieństwach i różnicach. LÖPPENTHIN (1932) i SCHÜTZ (1933) omówili zaś dokładnie cechy odróżniające formy młodociane wydrzyka pasożytnego od długoogonowego. Krytycznie należy oceniać rysunki ogonów wydrzyków zamieszczone w opracowaniu DUNAJEWSKIEGO (1938), gdyż autor ten nie zaznaczył, że rysunki te dotyczą tylko osobników młodocianych, przy tym powołuje się na nie w kluczu. Błędnie również informuje, że górny rysunek przedstawia sterówki wydrzyka pasożytnego, gdy w rzeczywistości przedstawia wydrzyka długoogonowego. SOKOŁOWSKI (1958) również nie omawia dokładnie różnic w kształcie sterówek form młodocianych wydrzyka długoogonowego w porównaniu z osobnikami dorosłymi, w stosunku zaś do wydrzyka pasożytnego wspominał tylko, że są one nie tak długie jak u osobników dorosłych.

Rozważania powyższe wskazują, że należy krytycznie odnosić się do notatek o pojawianiu się w Polsce wydrzyka oznaczonego jako *Stercorarius parasiticus* (L.), jeśli autor nie podał, że obserwował formę dorosłą, lub gdy nie zdobył okazji. Dane takie najczęściej dotyczą bowiem formy młodocianej *Stercorarius* sp., której przynależności gatunkowej nie można określić dokładnie.

Instytut Zoologiczny
Polskiej Akademii Nauk
Oddział w Łodzi

PIŚMIENNICTWO

- ALEXANDER W. B. 1959. Die Vögel der Meere. Hamburg u. Berlin.
 DUCHROW H. 1959. Gehäuftes Auftreten der Falkenraubmöwe (*Stercorarius longicaudus*) in Nordwestdeutschland am Herbst 1957. J. Orn., Berlin, 100.
 DUNAJEWSKI A. 1938. Ptaki (Aves). Fauna słodkowodna Polski. Warszawa, 3.
 KOEPPEN E. 1943. Verzeichnis der im Naturkunde Museum zu Litzmannstadt gesammelten, aufgestellten und beobachteten Wirbeltiere des Litzmannstädter Raumes. Litzmannstadt.
 LÖPPENTHIN B. 1932. Die Vögel Nordostgrönlands zwischen 73° und 73°30'. Medd. Grønland, København, 91.
 NIETHAMMER G. 1942. Handbuch der deutschen Vogelkunde. III. Leipzig.

- SCHÜTZ E. 1933. Über die Kennzeichen der beiden kleinen Raubmöwen (*Stercorarius parasiticus* und *longicaudus*) im Jugendkleid und ihr Vorkommen in Ostpreussen. Orn. Monatsber. Berlin, 41.
- SICH H. 1933. Kennzeichen ostdeutscher Vögel. Ostd. Naturwart. Liegnitz, 5.
- SOKOŁOWSKI J. B. 1958. Ptaki ziem polskich. II. Warszawa.
- TISCHLER F. 1941. Die Vögel Ostpreussens und seiner Nachbargebiete. 2. Königsberg (Pr) u. Berlin.
- TRANDA E. 1959. Uwagi o występowaniu wydrzyków (*Stercorariidae*) w Polsce. Zjazd Anatomów i Zoologów Polskich w Krakowie. Streszczenia referatów. Kraków.

РЕЗЮМЕ

Автор анализирует распространение поморников на территории Польши на основании коллекционных материалов, хранящихся в различных научных учреждениях страны. Он критически рассматривает существующий до настоящего времени взгляд, что короткохвостый поморник, *Stercorarius parasiticus* (L.) встречается чаще, чем длиннохвостый, *Stercorarius longicaudus* VIEILL., что, по мнению автора, является результатом неточных наблюдений. В польских коллекциях количество длиннохвостого поморника в четыре раза больше, чем короткохвостого, что позволяет предполагать, что он чаще встречается в Польше, чем последний. Как видно из прилагаемой таблицы, эти данные согласуются с наблюдениями в Восточном Поморье (Восточная Померания) и северо-западной Германии. Автор утверждает, что длиннохвостый поморник, *S. longicaudus* VIEILL., является видом чаще появляющимся на территории между Балтийским морем и Альпами.

SUMMARY

The author discusses the occurrence of skuas in Poland on the basis of material preserved in Polish scientific institutions. He gives a critical summary of the previously held estimates as to the frequency of the Long-tailed Skua, *Stercorarius longicaudus* VIEILL. and the Arctic Skua, *Stercorarius parasiticus* (L.). He claims that the former ought to be estimated higher than the latter in spite of the hitherto expressed views arising, according to him, from inaccurate field watching. The number of specimens of the Long-tailed Skua in Polish collections is four times that of the Arctic Skua, thus leading one to believe that the former occurs in Poland more frequently than other species of skuas. This opinion (as shown by enclosed table) coincides with results of investigations in Eastern Pomerania (Masurian Lakes) and observations in north-western Germany. The author assumes that the Long-tailed Skua, *S. longicaudus* VIEILL., is the species most frequently appearing in the middle European area between the Baltic and the Alps.

Redaktor praey — mgr Z. Swirski

Państwowe Wydawnictwo Naukowe — Warszawa 1961

Nakład 1550+150 egz. Ark. wyd., 0,5 druk, 0,75. Papier druk. sat. kl. III, 80 g. B1. Cena zł 6.—

Nr zam. 100/61 — Wrocławska Drukarnia Naukowa — T-7